

naar de Amerikaanse denker Ralph Waldo Emerson die, ná Channing, bij uitstek de tweede generatie van unitarische leidslieden vertegenwoordigde. Hij werd beschreven als dé pleitbezorger van een universeel modern-vrijzinnig christendom, die eenheid boven geloofsverdeeldheid stelde. Het heeft er alle schijn van dat de redactie – tactisch en vernuftig – deze coryfee wilde inzetten om kerspelvorming en afscheiding, dus de vorming van de *Vrije Gemeente*, te kritiseren.

Op het vlak van het streven naar eenheid kan Van der Loeff als een voorganger van Beversluis beschouwd worden. In 1910 had deze zijn *De onzuiverheid der hedendaagsche partijverhoudingen op godsdienstig gebied* gepubliceerd en daaraanvolgend collega's uitgenodigd voor een vergadering ter vorming van een kerkelijke centrumpartij. Deze moest, zoals reeds gezegd, bestaan uit een vereniging van rechtsmoderns, evangelischen en ethisch-orthodoxen. Van de kerkelijke rechter-en linkerzijde kwam nogal wat kritiek op deze plannen. *De Standaard* moest er niets van hebben, evenmin als *De Hervorming*. Dit NPB-orgaan was nog mild in zijn oordeel, maar *Het Weekblad voor de Vrijzinnige Hervormden* was scherper: 'En zij, die zich thans rekenen tot de moderne richting, al zullen zij op kerkelijk terrein zeker met een verdraagzame centrumpartij kunnen samenwerken, zij kunnen zelf tot zulk een partij niet behoren, maar moeten staan aan haar linkerzijde'.⁴⁰ Dat was duidelijke taal en beloofde niet veel goeds voor het plan-Beversluis. Een jaar later kon men in *Teekenen des Tijds* dan ook het failliet van het plan melden. Voor het 'zuiveren van de hedendaagse kerkelijke verhoudingen' leek een middenpartij niet geschikt, liever koos men, zowel ter linker als ter rechterzijde, voor een duidelijke stellingname: 'Eén ds. Keller en tien van, door dr. De Hartog zoo hoog geroemde 'eenvoudige boeren' uit Puttershoek zullen meer doen voor de zuivering der kerkelijke partij-verhoudingen dan twintig eenheidsvergaderingen' was de conclusie die men daar trok.⁴¹ Het is zeer wel denkbaar dat, wanneer een andere predikant dan Beversluis het plan had gelanceerd er meer steun voor was geweest. Diens spiritisme bleek voor velen toch een brug te ver.

40. Geciteerd in: F.G.H. van IJterson, 'Kroniek'. In: *TdT*, 13(1911)166-179, 178.

41. A.C. Schade van Westrum, 'Kroniek'. In: *TdT*, 14(1912)160-175, 172. Voor ds. Johannes Keller (1877-1945), zie: *Predikanten en Oefenaars. Biografisch Woordenboek van de Kleine Kerkgeschiedenis*, 2. Houten 1993, 116-117, waar wordt gewezen op zijn conflictueuze leven als gevolg van zijn 'driftige natuur, zijn eigenzinnig handelen en het op de kansel brengen van kwesties met leden'. In modern-vrijzinnige kringen was hij dus niet onbekend. Prof. dr. Arnold de Hartog (1869-1938), zie: *BL*, II, 234-236. 'Puttershoek', aan het begin van deze eeuw verschoot de herv. gem. van Puttershoek van kleur: van vrijzinnig werd zij rechts-confessioneel.